

РОЗДІЛ I

УТВОРЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ АВСТРАЛІЙСЬКИЙ СОЮЗ: СОЦІАЛЬНИЙ, ЕКОНОМІЧНИЙ І КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ

УДК 94 : 008 (94) «XIX/XX»

Зернецька О. В.

РОЛЬ ДРУКОВАНИХ МЕДІА У ЗАРОДЖЕННІ ДЕРЖАВИ АВСТРАЛІЯ (XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

Стаття присвячена розгляду зародження і розвитку друкованих медіа в Австралії, які зіграли важливу роль в окресленні австралійської історії, починаючи з перших декад встановлення тюрми для каторжників Британської імперії й до виникнення радіо наприкінці 1920-х – на поч. 1930-х рр. на п'ятому континенті. Газети і пізніше журнали виконували свої основні функції: інформувати, займатися просвітою та розважати читаючу публіку. Вони стали четвертою владою в колонії, звертаючи багато уваги на такі політичні й соціальні питання, як свобода слова, розвиток демократії, припинення висилки засуджених британських злочинців на п'ятий континент, зміна статусу Австралії з британської колонії на незалежну державу, де у кожному штаті був свій парламент, так само, як і федеральний парламент. Газети були трибунами для дискусій щодо таких життєво важливих проблем, як формування журі присяжних, право голосування для жінок, 8-годинний робочий день тощо. Вони сформували культурні смаки своїх читачів, публікуючи кращі взірці поем, віршів, балад, оповідань та романів (глава за главою у кожному наступному накладі газети), а також – літературну критику. Все це допомагало розвитку австралійської національної літератури. Окреслені видатні видавці, редактори та журналісти (серед них і жінки), які збагачували і захищали австралійську демократію.

***Ключові слова:** австралійські друковані медіа, видавці, редактори і журналісти, свобода слова, політичні, соціальні і культурні впливи на самоідентифікацію австралійського суспільства.*

Зернецкая О. В. Роль печатных медиа в зарождении государства Австралия (XIX – начало XX ст.). Стаття посвящена рассмотрению зарождения и развития печатных медиа в Австралии, которые сыграли в очерчивании австралийской истории, начиная с первых декад учреждения тюрьмы для каторжников Британской империи и до появления радио в конце 1920 – в

начале 1930-х гг. на пятом континенте. Газеты и позднее журналы выполняли свои основные функции: информировать, просвещать и развлекать читающую публику. Они стали четвертой властью в колонии, обращая много внимания на такие политические и социальные вопросы, как свобода слова, развитие демократии, прекращение высылки осужденных британских злодеев на пятый континент, смена статуса Австралии с британской колонии на независимое государство, где в каждом штате был свой парламент, также, как и федеральный парламент. Газеты были трибунами для дискуссий относительно таких важных проблем, как формирование жюри присяжных, право на голосование для женщин, 8-часовой рабочий день и т. д. Они сформировали культурные вкусы своих читателей, публикуя лучшие образцы поэм, стихов, баллад, рассказов и романов (глава за главой в каждом следующем номере газеты), а также – литературную критику. Все это помогало расцвету австралийской национальной литературы. Очерчены выдающиеся издатели, редакторы и журналисты (среди них и женщины), которые обогащали и развивали австралийскую демократию.

***Ключевые слова:** австралийские печатные медиа, издатели, редакторы и журналисты, свобода слова, политические, социальные и культурные влияния на самоидентификацию австралийского общества.*

Olga Zernetska. The role of print media in the birth of the state of Australia (XIX – the beginning of the XXth century). The print media played a vital role in shaping Australian history beginning almost from the first decades of establishment of the jail for convicts by the British Empire up to the emergence of radio in the end of the 1920 – beginning of 1930th on the fifth continent. Newspapers and later on magazines fulfilled their main functions: to inform, to educate and to entertain the reading public. They became the fourth power in the colony, paying much attention to such political and social questions as freedom of speech, the development of democracy, stopping to send convicts from Great Britain to the fifth continent, changing the status of Australia from the British colony to the independent country with the Parliaments in every state as well as Federal Parliament. They were the tribunes for discussing such vital problems as formation of juries for prosecution, voting for women, 8-hour working day etc. They formed the cultural tastes of their readers by publishing the best examples of Australian poems, verses, ballads, short stories and novels (chapter by chapter in every next issue of the paper), and also literary criticism. All that help to develop the national Australian literature. Special focus is laid on outstanding publishers, editors and journalists (women among them) who enriched and defended the Australian democracy.

Keywords: the Australian print media, publishers, editors and journalists, freedom of speech, political, social and cultural impacts on self-identification of Australian society.

Народження австралійської культури (ще в колоніальний період) пов'язано насамперед з газетами та іншими друкованими виданнями. Звичайно, культура аборигенів Австралії – її корінних жителів – налічувала в цей час майже 600 століть, але вона не стала домінантною, і тільки через два сторіччя після колонізації Австралії Британською імперією її вкраплення можна знайти в сучасній австралійській культурі.

Мета статті – проаналізувати зародження друкованих медіа в Австралії та їх розквіт протягом першої третини ХХ ст., визначити їх роль у становленні та розвитку демократії, переході від статусу колонії Британської імперії до статусу незалежної держави, у відстоюванні соціальної справедливості, підтримці культури молодого суспільства (зокрема, національної реалістичної літератури); довести, що історія періодичної преси на п'ятому континенті – це передусім історія непересічних талановитих особистостей або навіть цілих династій, які її очолювали, в долях яких щонайкрасномовніше відбилася історія розвитку «четвертої влади» в Австралії.

Перша газета, що з'явилася у Сідней 5 березня 1803 р. «The Sydney Gazette and New South Wales Advertiser», видавалася автократичною колоніальною владою і, звичайно, пропагувала і нав'язувала своїм читачам насамперед цінності Британської імперії. З моменту свого існування вона була предметом цензури спочатку секретаря губернатора Нового Південного Вельсу, а згодом – головного секретаря колонії (найвища цивільна посада в системі колоніальної влади – О. 3.) Британської імперії [1].

І лише створена видатним австралійським громадянином Вільямом Вентвортом [2] разом із його другом – британським адвокатом та журналістом Робером Варделлом [3] – газета «The Australian» (укр. переклад – «Австралієць»), перший наклад якої побачив світ 14-го жовтня 1824 р., стала справді вільною газетою для всіх мешканців колонії Новий Південний Вельс. Семантика назви газети має велике значення, оскільки вона фіксує ранню самоідентифікацію її видавців і читачів як австралійців, а не британців. «The Australian» була незалежним органом і знаходилася в прямій опозиції до уряду. «The Australian» стала першою газетою, позбавленою колоніальної цензури. Відтоді від ліцензування відмовилася й газета колоніальної влади

«The Sydney Gazette and New South Wales Advertiser». Тож цензура в Австралії зникла. У такий спосіб видання В. Вентворта сприяло свободі преси в Австралії.

«The Australian» підтримував справу емансипістів у Новому Південному Вельсі. Емансипістами в цій колонії називали «каторжників, які були засуджені і вислані згідно із Британською каторжною системою до Австралії, але там отримали умовне або абсолютне помилування. Цей термін використовувався і стосовно каторжників, строк засудження яких закінчився, також він міг використовуватися по відношенню до вільних поселенців, які підтримували надання повних громадянських прав емансипованим засудженим» [3]. Соціальне розшарування і сегрегація у Новому Південному Вельсі закріплювалося тим, що частина верхніх страт суспільства, до яких належали колоніальна адміністрація та вільні переселенці, стала багатими сквотократами (власниками величезних наділів землі), на яких вони вирощували пшеницю, кукурудзу, розводили велику рогату худобу, коней, отари овець. Вони самі себе йменували «ексклюзивами» або «чистими меріно». Ситуація соціального розриву в суспільстві була настільки великою, що, наприклад, емансипіст у жодному разі не міг одружитися з дівчиною із сім'ї ексклюзивів. Вільям Вентворт отримав відмову від одного із ексклюзивів, коли попросив в останнього руку його доньки (хоча на той час юнак був героєм Нового Південного Вельсу, який разом із двома товаришами перетнув Блакитні гори, знайшовши для поселенців шлях до нових джерел питної води, став переможцем перших перегонів у Сіднеї, отримав вищу освіту у Кембриджі (Англія) та був заможною людиною) [2, с. 188].

У газеті В. Вентворт обстоював права емансипістів. Він боровся за те, аби їхні справи в суді були розглянуті судовими журі, а також, щоб вони мали право голосувати і входити до складу судових журі. Вентворт також засуджував тяжкі покарання каторжників і виступав проти такої форми покарання, як побиття батогами. В своїх передовицях у газеті «він завжди був у опозиції до автократії, висував ідею перетворення *тюрми на колонію*, придатну для життя вільної людини» [4]. Його ліберальні погляди були широко відомі. Він не боявся навіть ставати в опозицію до губернатора колонії.

Вентворт палко захищав нове покоління білих австралійців, народжених від їхніх батьків-емансипістів вже на австралійській землі. Адже він сам був народжений від батька – вільного поселенця-лікаря з Британії і матері-каторжанки. Офіційно цих білих юнаків і дівчат називали «місцевими» (natives). Зараз так говорять про тубільне на-

селення – австралійських аборигенів. Та в ті часи аборигени навіть не входили до поняття «населення Австралії», яке колоніальна влада застосовувала тільки до білих переселенців з Великої Британії. Але існувало й презирливе прізвисько для білої молоді, – хлопців і дівчат, народжених вже на австралійській землі: «currency lads and currency lasses». Як відомо, англійське слово «currency» означає «валюта». Але в Австралії на початку ХІХ-го ст. воно мало презирливий відтінок. Походження цього прізвиська було таке: «Незважаючи на всі зусилля губернатора Маккуорі дозволити обіг лише англійських стерлінгів, сіднейські купці часто мали справу з саморобними домашніми паперовими грошима, які звалися «currency»» [5, р. 77]. Тож переклад на українську мову вислову «currency lads and currency lasses» може бути таким: «хлопці-домашня паперова валюта та дівчата-домашня паперова валюта», тобто – «несправжні, підроблені». Цьому поколінню в колонії було важко знайти пристойну службу, тож їх використовували на тяжких сільськогосподарських роботах ті самі сквоттократи-«стерлінги».

«Отже, на початку 1820-х рр. термін «валюта» був метафорично застосований до народжених вже в Австралії дітей від шлюбів білих поселенців, один з яких або обидва були колишніми каторжниками. Хірург Королівського флоту Пітер Каннінгем відзначив комплекс переваги, який був властивий колоністам, що народилися в Британії, і презирство, з яким вони сприймали білих хлопців та дівчат, народжених в Австралії» [6, р. 78].

На початку 1830-х рр. Гораціо Віллс [7], пасинок патріарха австралійського друкарства Джорджа Хоу [8], побачив достатній ринковий простір для нової газети, орієнтованої спеціально на «хлопців-паперові гроші». 23 серпня 1832 р. Віллс, який вважав себе австралійцем, опублікував проспект газети «Currency Lad», яка коштуватиме п'ять шилінгів на квартал. «Смілива і часто сардонічна тональність стала візитною карткою нового видання. Реклама в газеті «Сіднейський вісник» з гумором оголосила, що «Currency Lad» не буде мати помпезних колонок, наповнених «надуманими і звучними термінами» [9]. Натомість нова газета просто і стисло повідомляла новини дня для тих, хто визнавали себе австралійцями. «Currency Lad» мала на меті стати «засобом введення романтичного генія рідних пагорбів на шляхи літератури та науки – зосередити свої сили і створити законодавчий орган та просування до справедливості на нашій Рідній Землі» [9, р. 3-4].

У газеті «Currency Lad» йдеться про класове розшарування у Новому Південному Вельсі та вказується на те, що люди при владі занадто довго нехтували правами корінного населення. У нових публікаціях Вілліс вказує: «Використання слова «австралієць» як образи посилює чітку відмінність «хлопців-паперова валюта» від «стерлінгів» в часи до початку «золотої лихоманки» (тобто до 1850-х рр. – О. З.). Важливим є також расове приниження «хлопців-паперова валюта» «стерлінгами», яке прирівнювало їх до американських негрів, отже корінний житель в очах вільних поселенців, народжених у Британії, втратив навіть свою «білість» та статус приналежності до існуючої британської імперської цивілізації. Цим досягалася меншовартість останніх.

На думку австралійського історика Марка Маккенни, «ті, хто має владу та вплив, у колонії дуже довго нехтували поколіннями, народженими на австралійській землі. І ці покоління проголошують себе не «британцями», а «австралійцями», не вкладаючи в це поняття нічого огидного, презирливого. Натомість вони із гордістю носять ім'я «австралієць». Так зароджувався республіканізм в Австралії» [10].

У наш час – більше двох століть по тому – вже важко уявити, що слово «австралієць» має якусь іншу конотацію, ніж позначення людини, яка мешкає в Австралії. Втім демократична преса, якої з часом в австралійській колонії ставало все більше, «відіграла важливу роль в австралійській історії. Отже медіа допомагали австралійцям позбавитися корумпованих представників виконавчої влади та некомпетентних урядовців; вони боролися за позитивні соціальні зміни і приносили заспокоєння громадянам у важкі часи» [11]. Ці зміни були б неможливі без таких представників преси, як Едвард Сміт Голл, який заснував у Сідней газету під назвою «The Sydney Monitor» у травні 1826 р. і пропрацював там 15 років головним редактором, відстоюючи свободу преси і соціальну справедливість, права каторжників та бідних трударів, критикував губернатора Дарлінга, за що був засуджений та кинутий до буцегарні. Він був першим видавцем та журналістом в Австралії, який постраждав за свої демократичні переконання [12].

Чималу роль у зародженні австралійського газетярства відіграв Джон Ферфакс (1804-1877 рр.) – англієць за походженням, який отримав досить добрі навички редактора в Британії, прибув до Австралії і привіз перший паровий прес для друкування газет. Разом з партнером він купив австралійську газету Sydney Herald у 1841 р., яку згодом перейменував у Sydney Morning Herald. Через декілька років місце партнера зайняв його син. Так була закладена перша медіа-династія, яка проіснувала більше, ніж століття.

Видавничі справи пішли у Ферфакса вгору. Паровий прес давав йому змогу розширити обсяг газети і зробити її єдиною газетою в Сідней, яка виходила частіше, ніж раз на тиждень. Така монополія Ферфакса існувала 10 років і дуже збагатила власника газети. У пригоді йому як видавцю стала і «золота лихоманка» 1850 р.», коли потреба у друкованій рекламі сягнула небаченого рівня. Важливо відзначити, що погляди Ферфакса були релігійними. Він сповідував толерантність в ті часи, коли в суспільстві відчувалося сектантство [13]. Газета підтримувала будівництво шкіл у Сідней, розташування католицьких місій, де вчилися діти переселенців.

Поступово його другий і третій сини підросли, отримали освіту і 1857 р. стали співвласниками газети. Джон Ферфакс відтоді перейменував видавничу компанію на John Fairfax & Sons. Довгий час газета була найвпливовішою у Сідней. Першою людиною, яка посіла посаду редактора Sydney Morning Herald, був Джон Вест (John West), який обіймав цю посаду з 1854-го до 1873 р. Завдяки йому газета відзначалася такими рисами, як моральна виваженість і консерватизм. Вест відстоював погляд, що безоплатне, світське, обов'язкове навчання веде до розбудови майбутньої держави (ця теза залишається одним із головних напрямів австралійської політики і до сьогодні). У колонках редактора він боровся за припинення перевезення британських злочинців до острова Земля ван Дімена (сьогоднішня Тасманія). Водночас обстоював консервативні погляди щодо виборів у Новому Південному Вельсі. Давалася взнаки політика власників газети, до якої він як редактор мусив прислухатися.

1867 р. в Сідней народжується і перша вечірня газета Evening Herald. Її засновником став Семюел Беннет (1815-1878 рр.), британець, який приїхав з дружиною до Австралії, відгукнувшись на об'яву в лондонській газеті, в якій йшлося про те, що в Австралії потрібні набірники газет. Історія життя Беннета в Австралії – це історія успіху людини, яка сама себе зробила. Наклад його газети у 1884 р. дорівнював 40 000 примірників, що було вдвічі більше, ніж у його найближчого конкурента. Беннет був видатною людиною: «журналіст, історик, поет, він багато зробив для розквіту колоніальної літератури в Австралії, був знайомий з національними письменниками і поетами, публікував їх у своєму тижневику «Australian Town and Country Journal» [14]. Беннет завжди виступав на боці простого люду. Паралельно з видавничою діяльністю він встиг написати перший том книги «Історія відкриття Австралії та її колонізація» (1867 р.). Він розглядав її як популярну

історію для молоді, яка мала знати історію своєї країни. Довгий час ця книжка була головним підручником з історії Австралії.

Журналістика впливала на самоусвідомлення австралійців як нової нації, яку об'єднував незвичайний п'ятий континент із своїми проблемами і перевагами.

Журналіст Генрі Паркс (1815-1896 рр.) – це приклад того, як медіа нарешті зближуються з політикою. Зокрема він став помітною політичною фігурою у другій половині XIX ст. і п'ять разів обирався прем'єр-міністром Нового Південного Вельсу. Паркс народився в Англії і приїхав до Австралії як вільний поселенець у 1839 р. Він побачив злидні, в яких живе переважна більшість мешканців колонії. Саме в цей час у Сідней на громадських засадах було створене Благодійне товариство, яке допомагало людям, котрі опинилися у скрутних умовах. Паркс писав статті і вірші, які публікувалися в сіднейській газеті. У 1850 р. він і сам випустив газету «Empire», «яка стала головним органом лібералізму у середині XIX-го ст. в Австралії і притягувала до себе найбільш гострі радикальні й ліберальні розуми того часу» [15]. Його бачення призначення газети викладено у редакторській колонці першого випуску газети: він вважав, що кожна людина повинна «стояти прямо» як вільна людина, яка має отримувати винагороди за свої індивідуальні чесноти та працьовитість. Газета мала два головних принципи. Перший полягав у тому, що прогрес був невідворотним; другий – те, що в колоніальному суспільстві робітничий клас був основою створення демократичної нації [16].

Видатний політик останньої третини XIX-го ст., він боровся за відміну статусу колонії для Нового Південного Вельсу. Найбільшим його політичним досягненням було прийняття Акту 1880 р., відповідно до якого була встановлена система обов'язкового, світського і безкоштовного навчання, яке запроваджується урядом, а також надання фінансової допомоги католицьким школам.

Паркс брав активну участь у політичних перемовинах щодо створення австралійської федерації. Він так і увійшов у вічність як «батько федерації».

Газети дедалі більше заглиблюються у політичну історію країни. Тут особливе місце належить талановитому і «несамовитому, як Віссаріон Белінський» редактору і журналісту Карлу Фейлбергу. Датчанин за походженням, який здобув якісну освіту спочатку в Копенгагені, а потім – в Лондоні, Карл Фейлберг (1844-1887 рр.) отримав пристойну посаду у лондонському відділенні морської страхової компанії Lloyds. Він прибув до Австралії як вільний поселенець з на-

дією вилікувати у тропічному та субтропічному кліматі штату Квінсленд своє захворювання на сухоти і зберегти хоча б одну легеню. І це йому спочатку вдалося. Фейлберг працює на квінслендських фермах фронтіру (тобто на землі, щойно відібраній у аборигенів білими переселенцями – *О.З.*). Події, що там розгортаються між білими і аборигенами, жахають і обурюють його. Повернувшись до столиці штату Квінсленд Брісбену, Фейлберг стає журналістом, а з 1878 р. – редактором газети *Queensland Patriot*. В ті часи проблеми витіснення аборигенів з їх споконвічних земель набули нелюдської форми, але на них мало хто звертав увагу. Проте сама постать Фейлберга, його літературний дар, принципове дотримання своїх політичних переконань у всіх журналістів викликали повагу. Фейлберг завжди був на боці скривджених, хто б вони не були. Та він не полишав писати на важливу тему – ставлення білого суспільства до аборигенів. Відкриваючи одну з кампаній на захист тубільців у газеті *Queenslander* у 1889 р., він розпочинає свою статтю такими словами: «От, скажімо, як ми поводимося з аборигенами;... найчастіше так, ніби вони дикі тварини або птахи, яких поселенці можуть знайти в цій місцевості... У них відбирають майно, насильницьким чином викрадають їхніх дітей, так само, як і жінок» [17]. Важливо відзначити, що Фейлберг використовує у цьому памфлеті займенник «ми», тим самим не відділяючи себе від суспільства білих поселенців і покладаючи провину й на себе як громадянина за звірства, яких зазнають аборигени.

Пасіонарний захисник прав тубільців, він як політичний кореспондент друкується у багатьох газетах Австралії, таких, як *Australasian*, *Sydney Daily Telegraph*, *The Bulletin*, *Vanity Fair* (Сідней), *Observer*, *The Brisbane Evening Overview* (Брісбен, Квінсленд), *The Agrus* (Мельбурн) тощо, надсилаючи туди свої статті. Без перебільшення можна стверджувати, що він був найвідомішим кореспондентом того часу у всіх штатах п'ятого континенту. Австралійський історик Генрі Рейнольдс дав високу оцінку трактату Фейлберга «Шлях, яким ми цивілізуємося», визначивши трактат як «один з найбільш впливових політичних документів в історії Австралії» [18]. Політичною розправою можна вважати і переведення Фейлберга на роботу з Брісбена (Квінсленд) до Мельбурну, клімат якого не підходив його здоров'ю і де він невдовзі помер від сухот у 44 роки.

У ХІХ-му ст. закладаються цілі династії газетярів, які продовжують існувати і в ХХ-му ст. Джорджа Мотта (1831-1906 рр.) справедливо називають патріархом газетної династії, яка володіла газетами більш, ніж 150 років, починаючи від 1856-го. Англієць за походженням, він

переїхав до Австралії із своєю улюбленою дружиною, коли їм було по 22 роки. Одразу став працювати репортером у газеті *Melbourne Morning Herald*, яка призначила його своїм власним кореспондентом під час «золотої лихоманки» 1854 р. Два роки поспіль він засновує свою першу газету «*The Border Post*». Саме ця газета заклала підвалини сімейної газетної династії. Вона розповсюджувалася в трьох австралійських штатах: Новому Південному Вельсі, Вікторії та Західній Австралії [19]. Джордж Мотт знайшов свою нішу у видавничій справі: він охопив своїми газетами невеличкі міста та приміські зони. В одному із таких міст – Олбані – він був обраний мером у 1896 р. Мотт мав чотирнадцять дітей, деякі з яких померли у ранньому віці. Але решта одинадцять, коли підросли, пішли батьківським шляхом, відкриваючи нові й нові видання у цих штатах. Талановиті і працелюбні, вони розвивали ідеї батька і після його смерті. Родина Мотта володіла газетами у таких містах, як Чілтерн, Бічворт, Калгурлі, Кулгарді та Бернсдейл.

Між тим на газетному ринку ставало тіснувато. Зароджується капіталістична конкуренція. У зв'язку з цим не можна не згадати Воткіна Вінна (1844-1921 рр.), який очолив синдикат, до якого входили три мельбурнських політика, і в 1879 р. створив другу щоденну газету в Сідней під назвою «*The Daily Telegraph*», яка стала конкурентом відомої сіднейської газети «*Sydney Morning Herald*». Це протистояння двох газет продовжувалося і в ХХ ст. Модернізована «*The Daily Telegraph*» мала успіх: Вінн найняв кращих редакторів з інших газет, застосував нові на той час пристрої для друку ілюстрацій. Він перший імпортував до Австралії лінотипні машини. Вінн пропагував своє видання як «модерне, легке, яскраве, сенсаційне і ліберальне». Хтось відзначав, що воно позначило еру «нової журналістики». Ексклюзивна кабельна система дала змогу «*The Daily Telegraph*» першою в світі оголосити про загарбання німецькою армією острова Самоа [20].

Вінн став поважаним членом австралійського суспільства. Його газету любили читачі. Але він не був таким собі аскетом, зануреним тільки у виробничі справи. В юності він вигравав перегони з плавання, потім захоплювався усіма видами кінного спорту. Вінн помер у своєму робочому кріслі в 1921 р., а його газета ще довго існувала після нього у ХХ ст.

Жінки «увірвалися» у медійну справу, можна сказати, зненацька, але одразу ж зайняли важливе місце. Лідером цієї когорти була Луїза Лоусон – видавець, редактор, письменниця і поет. Вона перша заговорила про рівні права жінок і чоловіків і тим самим примусила від-

крити в парламенті дебати про необхідність їх рівних можливостей. Вона стала видавати щомісячний журнал для жінок «The Dawn», який перетворився на форум, де жінки могли обговорювати свої найпекучіші проблеми. Луїза Лоусон була матір'ю талановитого письменника Генрі Лоусона, який ще в юнацькі роки допомагав їй видавати жіночий журнал. Луїза була невтомним видавцем, редактором, підтримувала рухи суфражисток, активно виступала на публічних зібраннях. Саме завдяки їй в 1902 р. австралійські жінки отримали право на голосування А перед тим, у 1900 р., її було скинуто з трамваю. Вона впала, травмувавши коліно і хребет. Проте журнал «The Dawn» виходив ще п'ять років. Це коштувало Луїзі Лоусон неймовірних зусиль – її фізичний стан не давав їй змоги працювати. Журнал закrywся лише у 1905 р. Але майже до останніх днів вона знаходила видавців для своїх поем та коротких оповідань. Луїза Лоусон закінчила своє життя у лікарні Гласвілл для тих, хто позбувся розуму.

Флоренс Бейверсток (1861-1937 рр.) була однією з перших австралійських жінок-журналісток, яка була прийнята на роботу на регулярній основі, тобто використовувала права, за які боролася Луїза Лоусон. Флоренс народилася і виросла у сім'ї мельбурнського журналіста і політика Метью Блера. Вона працювала редактором «Жіночої сторінки» в знаменитому журналі «The Bulletin», потім редагувала «Жіночу сторінку» в газеті «Daily Telegraph», у 1914 р. – редагувала жіночу секцію в «The Sydney Morning Herald». Вийшла на пенсію в 1918 р. у віці далеко за шістьдесят років. Вона була глибоко шанованою постаттю у журналістських та мистецьких колах. Флоренс стала однією з перших членів Інституту Журналістики Нового Південного Вельса (з якого утворилася Австралійська Асоціація журналістів). Після створення товариства жінок-письменниць в 1925 р. її обрали його головою. «Це товариство, відкрите для письменників, журналістів, драматургів та художників. Його члени творили художні та нехудожні матеріали, друкували їх в газетах та книгах і добре товаришували між собою» [21].

Та, мабуть, найбільшою зіркою на небосхилі австралійських жінок-письменниць і журналісток була Дама Мері Гілмор (1865-1962 рр.), народжена як Мері Джин Камерон біля Гоулбурна. Вона майже десять років працювала вчителькою у сільських школах Австралії. Переїзд до Сіднею відкрив їй яскравий світ літератури та політики. Вона стає членом комітету Нової колонії австралійців у Парагваї, очолюваного Вільямом Лейном, та згодом повертається до Австралії і там вибудовує свою славетну творчу долю: пише збірки

чудових поезій, колонки до низки австралійських газет, передає частину своїх літературних гонорарів на лікування австралійських солдатів, які втратили зір під час Першої світової війни.

Портрет австралійських жінок-журналістів буде неповним, якщо не згадати Нетті Палмер. Нетті Палмер (1885-1964 рр.) називають найважливішим літературним критиком Австралії у період між двома світовими війнами. З цим можна посперечатися. Адже і під час Другої світової війни, і у післявоєнний період вона залишалася не тільки журналісткою, яка мала беззаперечне визнання та вплив в Австралії і Великій Британії. Її знали у США, Новій Зеландії. До того ж вона була письменницею і культурним діячем. Високоосвічена жінка, друга в династії Хіггінсів (її дівоче прізвище), вона закінчила Мельбурнський університет, більш того – здобула вищу освіту в Європі, зокрема, отримала Міжнародний диплом з фонетики, навчаючись в університетах Берліна, Лондона і Парижа. Загалом Нетті вільно володіла сімома іноземними мовами. Вона була дружиною видатного австралійського письменника Венса Палмера – одного із засновників австралійського соціального реалістичного роману [22]. Їх сімейний і творчий союз став дуже плідним для розвитку журналістики, літератури і літературної критики Австралії [23].

Нетті любили і її читачі, і редактори газет, з якими вона співпрацювала. Вона була блискучим стилістом, її глибокий критичний аналіз торкався не тільки австралійської і зарубіжної літератури. Тематика її статей була набагато ширшою. «Вона писала і про глибокі речі, і про такі, які здавалися нібито повсякденними; від аналізу аборигенних мов до коміксів; від Томаса Гарді до С. Денніс або Ребеки Вест і Катарини Сусанни Прічард» [24].

Вона співробітничала з такими австралійськими журналами і газетами, як «Bulletin's Red Page», «Daily Mail», «Sunday Mail», «Herald», «Argus», Stead's «Review», «Spinner», «Sydney Morning Herald», «Age», лондонська «Times», «West Australian», «Australian Woman's Mirror». З 1925 р. по 1935 р. Нетті Палмер надсилала три або чотири статті обсягом 1500 слів до тасманійського видання «Illustrated Tasmanian News» [25].

Тож подружжя Венса і Нетті Палмер були піонерами серед когорти інших видатних австралійських письменників, які заклали підвалини розвитку національної австралійської реалістичної літератури та її подальшого розквіту у 1970-х рр.

Роль розбудови національної преси в штаті Південна Австралія належить двом легендарним постатям – Руперту Мердоку і Джону

Алену Ленгтону Бонітону (1848-1939 рр.). Але якщо життя і діяльність Мердока добре вивчені не тільки в Австралії, а й в усьому світі (в цій статті ми обмежимося тільки кількома посиланнями на наші праці про його життєдіяльність, оскільки він став глобальним медіа-магнатом [24; 25] – *О.З.*), то діяльність на ниві друкованих медіа Джона Алена Ленгтона Бонітона відома значно менше, хоча він заклав підвалини високоякісної преси у місті Аделаїда. І не тільки. Колеги і співвітчизники називають Бонітона «колосом не тільки медіа, але й суспільства Південної Австралії з початку 1870 і до кінця 1920 рр. Його внесок у розвиток соціального і культурного життя в цьому штаті не знає нічого подібного» [26]. Бонітон 45 років пропрацював редактором найбільш впливової щоденної аделаїдської газети *Advertiser*. Він став її єдиним власником у 36 років (завдяки вдало проведеним оборудкам у сфері гірничої видобувної промисловості). В газеті він проводив політику підтримки штату, його середнього класу, віддаляючись від консервативних позицій, підтримував розвиток федерації в Австралії, завжди дбав про належну увагу та рівноправність щодо маленьких штатів. Він був обраний у перший федеральний парламент Австралії, де підтримував протекціоністську політику, розвиток промисловості у Південній Австралії, доктрину білої Австралії, розвиток технічної освіти в штаті. Бонітон та Дж. Р. Ферфакс, який видавав у Новому Південному Вельсі газету «*Sydney Morning Herald*», були першими австралійськими власниками газет, які отримали від Британської імперії 1898 р. звання перів.

Бонітон був впливовою фігурою і мав чіткі принципи. Так, він ніколи не ходив на зустрічі з політиками. Вони самі йшли до нього. Він не захотів стати членом впливового чоловічого аделаїдського клубу – осередку, де кипіло політичне і ділове життя заможних австралійців, – і увійшов до нього, тільки коли йому виповнився 81 рік.

Видання газети принесло йому великі статки. Бонітон став щедрим філантропом. По-перше, він все життя підтримував розвиток освіти в Австралії. Він був одним з авторів Акту про освіту 1875 р., допоміг відкрити гірничу школу в Аделаїді, був головою сільсько-господарського коледжу в Роузворті та членом ради Аделаїдського університету з 1916 по 1939 рр. Бонітон заснував кафедру правників у Аделаїдському університеті. Він також фінансував побудову там «Бонітон Холлу» – найбільшого приміщення такого роду в університеті [25, р. 18-21].

У період депресії він дав 100 000 фунтів для будівництва парламенту штату, допоміг уряду із виплатою заробітної платні державним

службовцям, розповсюджував картки для отримання їжі для знедолених та надавав великі пожертви Армії спасіння та церкві.

Коли батько Руперта Мердока сер Кейт Мосс купив у 1929 р. аделаїдську газету «Advertiser», її редактором він призначив Фредеріка Ллойда Дюма (1891-1973 рр.). Вибір був вірним, адже наступні 40 років Дюма кар'єрно зростав, обіймаючи посади редактора, виконавчого директора, голови правління. Він робив усе, щоби головна газета Південної Австралії продовжували успішно співпрацювати з урядом штату для взаємної вигоди. Це були часи (1930-і рр.), коли при владі опинився лейбористський уряд, – тяжкі часи депресії. З 1938 р. газета підтримувала ліберальний уряд і уряд сільської ліги, які, об'єднавши зусилля, прийшли до влади в штаті. Газета мала консервативне спрямування. Її основними темами були: уряд, закон, церква, сім'я та Ліга солдатів, що повернулися з війни. У 1946 р. Дюма отримав титул пера і став першим президентом Ради австралійських газет з дня її заснування. Про його насичену кар'єру та повагу в редакторських колах свідчить і те, що Дюма обіймав ще й такі важливі посади: член редакційних колегій таких газет і компаній, як «Herald and Weekly Times» (1946-1967 рр.), «Australian Newsprint Mills Ltd» (1938-1967 рр.), «The APP» (1941-1962 рр., 1949-1951 рр. – голова) та голова директорів «Reuters News Agency, London». Коли Дюма 1967 р. виходив на пенсію, капітал «Advertiser Newspapers Ltd» виріс і дорівнював 12 млн. фунтів стерлінгів, наклад газети вже був 208 000 примірників, а штат працівників зріс у п'ять разів і становив 1500 співробітників.

Третя хвиля «золотої лихоманки» наприкінці ХІХ ст. в Австралії відбулася у штаті Південна Австралія у безкрайній безводній пустельній місцевості під назвою Калгурлі на відстані 900 км на захід від столиці штату міста Перт. Золотошукачі діставалися до золотоносних земель хто у візках, хто на велосипедах, а хто й пішки, поклавши свій реманент у чужу фуру, що коштувало кожному з них 5 фунтів стерлінгів.

Слід зауважити, що поява нових друкованих видань була викликана не тільки суто інформаційними, але й соціальними, політичними, економічними і культурними потребами, як от із випадками відкриття нових родовищ дорогоцінних металів, каміння (наприклад, опалів), корисних копалин. Так, соціально-політична ситуація «золотої лихоманки» у Калгурлі привела до необхідності широкої комунікації між місцевими індивідуальними золотошукачами, компаніям, які займалися промисловим добуванням золота, та урядом штату Південна Австралія, який був переважно на боці інтересів власників компаній.

Завдання захисту прав золотодобувачів взяла на себе щоденна газета «Kalgoorlie Miner», засновником і редактором якої був ірландець за походженням Джон Кірк. Демократ за переконанням, він бачив, у яких нелюдських умовах працюють і вмирають золотошукачі. Відсутність води, голод, антисанітарія призводили до епідемій холери, дизентерії та інших інфекційних захворювань працівників. Урядовцям у Перті це було байдуже. Коли звернення Кірка не були ними почуті, видавець пише і друкує маніфест до королеви Британської імперії Вікторії. Серед інших вимог він пропонує надати золотошукачам право на участь у виборах та (якщо уряд штату в Перті не бере до уваги жорстокі умови життя в Калгурлі) наполягає на відділенні частини штату, де це родовище золота знаходиться, та створенні нового штату з урядом, який дбатиме про своїх громадян. Кірк набув такої популярності, що багато разів обирався до парламенту штату, а заснована ним газета «Kalgoorlie Miner» існує й до сьогодні.

У період, що аналізується, виникло чимало журналів різних спрямувань. Це, приміром, «Point», «Overland», «Tribune», «Realist Writer», «Meanjin», «Southerly» [24, с. 13], але жоден з них не міг порівнятися із створеним редакторами і видавцями Дж. Ф. Арчибальдом та Джоном Хейнсом журналом «Bulletin» («Бюлетень»), перший наклад якого вийшов у Сідней 21 січня 1880 р. Цей журнал є унікальним з декількох причин. По-перше, це журнальне видання, яке безперервно щотижнево виходило в Австралії до 2008 р., побивши рекорди всіх інших австралійських друківаних медіа. По-друге, за своє 128-річне існування у журналі змінювалися не тільки видавці й редактори (що є природним явищем), але й редакційна політика. Наприклад, найвидатнішим періодом його існування можна назвати 1880-1950 рр. Хоча після 1960-х рр. журнал зазнав певного підйому, його накладі почали невпинно падати. Причин можна навести багато. Це й процеси розвитку електронних медіа (особливо, на той час, всіх різновидів телебачення). Це й диджиталізація та стрімке поширення Інтернету. Це й нестримні процеси глобалізації. Це й перехід журналу в останній період існування «Bulletin» до іноземної компанії (2007 р.), якій по суті були чужими патріотичні теми подальшої розбудови демократичної Австралії і здавалися застарілими теми оспівування життя піонерів, бушменів, стригалів, навіть бушрейнджерів, що стали архетипічними фігурами для створення австралійського характеру та національної ідентичності в цілому.

Стисло проаналізувавши етапи існування журналу «Bulletin» та причини його закриття, повернімося до першого – найкращого йо-

го періоду, – який подарував йому славу не тільки періодичного видання, що виходило у Сідней щочетверга і висвітлювало економічні, фінансові, соціальні та політичні питання, друкувало сенсаційні матеріали та рекламу, а й видання, яке сприяло становленню та розвитку національної австралійської літератури, стало її кузницею та рупором для пересічного австралійця. Адже журнал мав літературний підрозділ під назвою «Червона сторінка», де друкувалися рецензії на книжки, що вийшли, а головне – твори молодих австралійських поетів і прозаїків. Вона стала тією платформою, де стверджувалися перші паростки австралійської національної літератури і, – що особливо важливо, – тим медіумом, який робив імена австралійських художників слова моментально відомими австралійському читачу. Так, коли в журналі були надруковані вірші і балади Ендрю Бартонна «Банджо» Патерсона під назвою «Людина із засніженої річки», він прокинувся наступного ранку відомим усій Австралії, а, скажімо, його вірш «Танцююча Матильда» перетворився на улюблену пісню австралійців, яку навіть пропонували зробити гімном Австралії, оскільки офіційного гімну в державі досить довго не існувало.

Так само, як «Банджо» Патерсон, класиками австралійської національної літератури, які друкувалися там, стали Мері Гілмор, Генрі Лоусон, Крістофор Бреннан, Френк Делбі Девісон, Нетті Палмер, Венс Палмер, Стіл Радд, Катарина Сусанна Прічард, Дуглас Стюарт, Джозеф Ферфі. У 1880-1930-х рр. журнал став центральним місцем, де розміщували свої твори й такі відомі австралійські письменники, як Френсіс Адамс, Вільям Естлі, Барбара Бейнтон, Джордж Люїс Бек, Віктор Дейлі, Едвард Дайсон, Петті Люїс, Джон Шоу Нельсон, Вілл Огліві, Харрі Моран, Альфред Стефенс, Луїз Мек, Етель Тернер, Ернест Фейвенс, Алексіна Мод Вайлдмен, Девід МакКі Райт та ін. Завдяки журналу, який друкував цих майстрів художнього слова, їх стали називати «школою Буллетіну».

Багато в чому завдяки журналу «Bulletin» зароджувалася австралійська література з її новими героями-бушменами: піонерами, скотоводами, погоничами волів, селекторами, стригаями, свегменами, старателями, золотошукачами, тобто загалом усім трудовим народом, який знайшов на п'ятому континенті свою нову батьківщину. Вони встигли полюбити природу цього материка, підпали під «зачарованість бушу» [24, с. 129], як назвав одну із глав відомий австралійський історик літератури Т. І. Мур у своїй книзі «Соціальні моделі в австралійській літературі». Бушем австралійці називають не тільки непролазні лісові хащі. Для них це більш широке поняття: нескорена

природа. Відповідно бушмен – це не тільки той, хто живе у буші. Це взагалі всі жителі сільської Австралії. Мур підкреслює: «Австралійська земля мала домінуючий вплив на нашу літературу. Австралійська література – насамперед література про нашу країну. В ній ми бачимо широкий, знайомий нам символ Бушу, що випромінює могутню зачарованість, яка стає тією могутньою силою, що тісно переплетена з основними соціальними моделями і допомагає створювати народний демократичний дух, надихаючи на утопічні мрії, укріплюючи відчуття товарищескості, сприяючи розвитку реалізму, огрублюючи його гумор і даючи йому життєдайність, що йде від землі. Буш дав нам наш фольклор і народні балади, епічні поеми і саги, наші історичні романи і більшість народних оповідань, ярнів і описової прози, разом із більшістю нашої поезії та драми. Він був не тільки фоном національної історії, але також домівкою її героїв, архітектором її ідеалів і підґрунтям, на якому зросли її міфи» [29, р. 68]. Тож завдяки глибокому проникненню письменників, поетів і драматургів у природу континенту, яка вплинула не тільки на становлення національної літератури, а й – ширше – на становлення культури в цілому, закріпилися її основні національні архетипи. На цьому виросла й самосвідомість австралійців.

Таким чином, друковані медіа з початку появи на континенті в середині 1800-х рр. сприяли не тільки інформаційним і розважальним потребам переселенців, а й розвивали їх літературні і культурні смаки. Вони прищеплювали їм демократичний світогляд, слугували «четвертою владою» спочатку в колонії Британської імперії – Австралії, а з набуттям її незалежності в 1901 р. – суспільним інститутом, в якому свобода слова підтримувалася видавцями та редакторами. А головне медіа сприяли національній ідентичності, розвитку самосвідомості та неповторної культури.

Тому не дивно, що в Австралії був установлений перший у світі 8-годинний робочий день, а жінки отримали право на участь у голосуванні, чимало з них стали відомим редакторами газет та часописів, видатними поетесами та письменницями, що великою мірою сприяло соціально-історичному та культурному розвитку континенту.

Використані джерела та література:

1. Chief secretary (British Empire). URL: <https://en.wikipedia.org>
2. Зернецька О.В. Вільям Вентворт – демократ за світоглядом, австралійський політик і мандрівник за покликанням // *Проблеми всесвітньої історії*. 2020. № 8. С.185-199.

3. Currey C.H. Robert Wardell (1793-1834). *Australian Dictionary of Biography*. National Centre of Biography. Australian National University, 1966. P. 589-591.
4. Emancipist (Australian history) // Britannica Online Encyclopedia. URL: <https://www.britannica.com>.
5. South Wales Catalogue Entry [Retrieved 22.10.2020]
6. Jones, Benjamin T. Currency Culture: Australian Identity and Nationalism in New South Wales before the Gold Rushes. *Australian Historical Studies*. Vol. 48. 2017. Issue 1. P. 68-85. Published online 1 May 2017. URL: <http://doi.org/10.1080/1031461X.2016.1250789>
7. C.E. Sayers. Wills, Horatio Spencer Howe (1811–1861). *Australian Dictionary of Biography*. vol. 2. Melbourne : Melbourne University Press, 1967. P. 605-607.
8. F. J.V. Byrnes. Howe, George (1769–1821). *Australian Dictionary of Biography*. vol. 1. Melbourne : Melbourne University Press, 1966. P. 557-559.
9. Prospectus of the Currency Lad. *Sydney Gazette and New South Wales Advertise*. 1832. 23 August. P. 4.
10. McKenna M. The Captive Republic: A History of Republicanism in Australia, 1788–1996. Melbourne : Cambridge University Press, 1996. P. 23.
11. Preface. *Media Legends of NSW*. URL: [HoF_NSW_e_book_updated.pdf](#)
12. Osborne Mike. Edvard Smith Hall. *Media Legends of NSW*. URL: [HoF_NSW_e_book_updated.pdf](#)
13. Murphy Damien. John Fairfax. *Media Legends of NSW*. URL: [HoF_NSW_e_book_updated.pdf](#)
14. Heekeren Margaret Van. Samuel Bennet. *Media Legends of NSW*. URL: [HoF_NSW_e_book_updated.pdf](#)
15. Muller Denis. Henry Parkes. *Media Legends of NSW*. URL: [HoF_NSW_e_book_updated.pdf](#)
16. Souter David. Company of Heralds. Melbourne : Melbourne University Press, 1981.
17. C. Feilberg. The way We Civilise. National Library of Australia Item, 1880.
18. Henry Reynolds. This Whispering in our Hearts. Sydney : Allan & Unwin, 1998. Chapter IV.
19. Wright Tony. George Mott. *Media Legends of NSW*. URL: [HoF_NSW_e_book_updated.pdf](#)
20. Kearsley Bob. Watkin Winn. *Media Legends of NSW*. URL: [HoF_NSW_e_book_updated.pdf](#)
21. Patricia Clarke. Florence Baverstock. *Media Legends of NSW*. URL: [HoF_NSW_e_book_updated.pdf](#)
22. Зернецкая О.В. Вэнс Палмер и австралийский реалистический роман. Киев : Наукова думка, 1984. 278 с.
23. Jordan D. Loving Words Love Letters Between Vance and Nettie Palmer 1909-1914. Sydney : Brandle and Schlesinger, 2018.

24. Зернецкая О.В. Австралийский социальный роман 30-х годов XX века. Киев : Наукова думка, 1982. 288 с.
25. Зернецька О.В. Глобальна комунікація. Київ, Наукова думка. 1997. 351 с.
26. Зернецька О.В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. Київ : Освіта, 1999. 350 с.
27. Jory R. John Langdon Bonythone. *2018 Media Hall of Fame*. URL: www.medialloffame.cm.au
28. History of the Families Bonythone. E.G. Bonythone. Griffin Press, Adelaide, 1966. P. 18-21.
29. Moore T.I. *Social Patterns in Australian Literature*. Sydney : Angus and Robertson, 1975.

УДК 94 : 316.3 (94) «1901/1930»

Вітер І. І.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В АВСТРАЛІЇ В ПЕРШІ ДЕСЯТИЛІТТЯ ФЕДЕРАЦІЇ (1901-1930 рр.)

В статті досліджено проблему формування соціальної держави в Австралії в перші десятиліття федерації; дано поняття й розглянуто моделі соціальної держави; визначено передумови формування соціальної держави в Австралії та в інших британських домініонах, серед яких характер колонізації, природно-кліматичні особливості, роль держави в управлінні соціально-економічною сферою. Показано, що в Австралії в перші роки федерації почала формуватися соціальна держава соціал-демократичного типу.

Ключові слова: Австралія, соціальний розвиток, соціальна держава, моделі соціальної держави.

Вітер І. І. Формирование социального государства в Австралии в первые десятилетия федерации (1901-1930 гг.) В статье исследована проблема формирования социального государства в Австралии в первые десятилетия федерации; дано понятие и рассмотрены модели социального государства; определены предпосылки формирования социального государства в Австралии и в других британских доминионах, среди которых характер колонизации, природно-климатические особенности, роль государства в управлении социально-экономической сферой. Показано, что в Австралии в